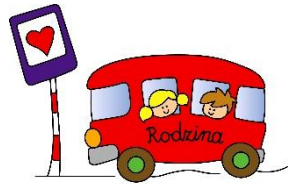

Postęp procesu
deinstytucjonalizacji w Polsce
i dobre praktyki w zakresie
rozwoju rodzinnych form pieczy
zastępczej

Beata Kulig
Edyta Wojtasińska
27 lutego 2020

organizacje członkowskie Koalicji

Dolnośląska Fundacja
na rzecz Pieczy Zastępczej
Przystanek Rodzina

WielkieSerce.org

Deinstytucjonalizacja

Deinstytucjonalizacja

- to proces przejścia od opieki zakładowej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności;
- wymaga długoterminowej strategii politycznej, za którą powinny iść odpowiednie środki na rozwój alternatywnych (do instytucji) usług wsparcia na poziomie lokalnym.

Deinstytucjonalizacja

Deinstytucjonalizacja w odniesieniu do **wsparcia rodzin** mających problemy opiekuńczo-wychowawcze oraz **pieczy zastępczej** obejmuje

- rozwój różnych form wsparcia blisko rodziny i osób potrzebujących wsparcia, w środowisku lokalnym;
- profilaktykę, która pozwoli dzieciom pozostać we właściwie wspieranych i funkcjonujących rodzinach;
- ograniczanie opieki instytucjonalnej (zakładowej);
- rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej.

Deinstytucjonalizacja

Odwołanie do dokumentów organizacji, których Polska jest członkiem → **ONZ**

- Konwencja o prawach dziecka (1989) – art. 20
- Wytyczne ONZ w sprawie pieczy zastępczej wobec dzieci (2009):
wprost wskazują na szkodliwy charakter opieki w dużych instytucjach, wskazują kierunek przekształceń tj.: profilaktyka i działania na rzecz rodzin w miejscu ich zamieszkania, a w razie konieczności umieszczanie dzieci w pieczy, to w formach świadczonych w środowisku rodzinnym i lokalnym (community based family like) oraz (ostatecznie) w małych formach;
- Rezolucja zakresie promocji i ochrony praw dziecka (2019):
przyjęta jednogłośnie przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, kładzie nacisk na deinstytucjonalizację opieki zastępczej nad dzieckiem. Rezolucja wzywa państwa-sygnatariuszy rezolucji do promocji form pieczy zastępczej opartych o rodzinę i społeczność lokalną, wskazuje na priorytet form rodzinnych nad instytucjonalnymi, w pkt. 35 wzywa do zastąpienia instytucji formami opartymi na społecznościach lokalnych i formach rodzinnych.

Deinstytucjonalizacja

Odwołanie do dokumentów organizacji,
których Polska jest członkiem → UE

- Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności (2012)

samorząd gminny

- wsparcie rodziny

samorząd powiatowy

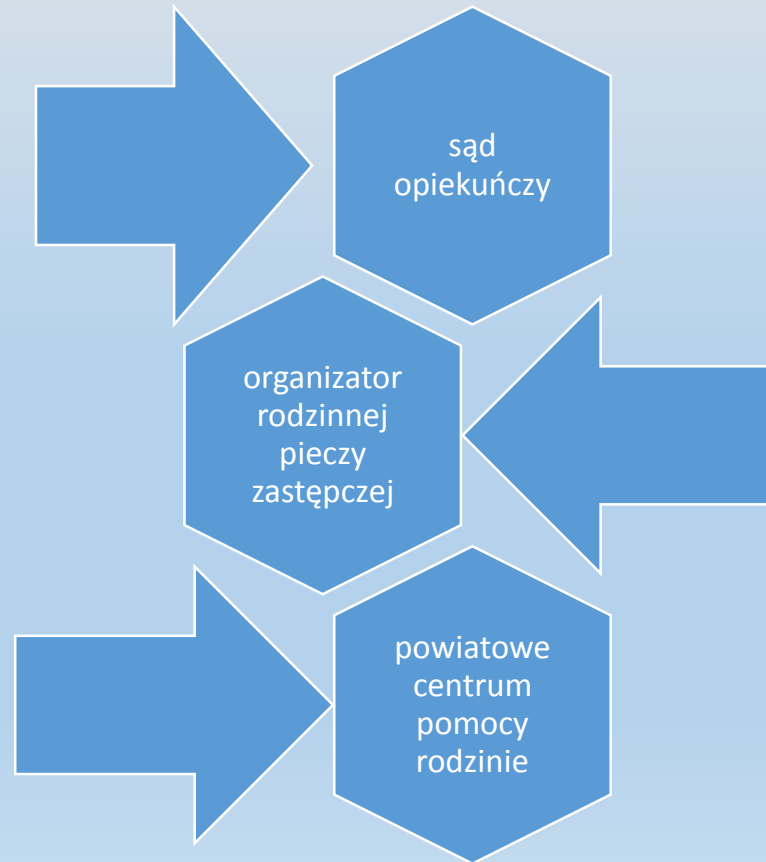
- rodzinna piecza zastępcza
- instytucjonalna piecza zastępcza

samorząd wojewódzki
(urzędy
marszałkowskie)

- interwencyjne ośrodki preadopcyjne
- regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne
- ośrodki adopcyjne

Samorząd powiatowy

umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej – zaangażowane instytucje

Samorząd powiatowy

Samorząd powiatowy

Samorząd wojewódzki

INTERWENCYJNE OŚRODKI PREADOPCYJNE

- dla max. 20 dzieci do ukończenia 1 roku życia

REGIONALNE PLACÓWKI OPIEKUŃCZO- TERAPEUTYCZNE

- dla dzieci wymagających szczególnej opieki, którym ze względu na stan zdrowia należy zapewnić specjalistyczną opiekę i rehabilitację, łącznie nie więcej niż dla 30 dzieci (max. dla 45)

Samorząd wojewódzki

Zalecania/wnioski końcowe (ang. concluding observation) Komitetu Praw Dziecka ONZ dla Polski (2015)

INTERWENCYJNE OŚRODKI PREADOPCYJNE (IOP)

Komitet Praw Dziecka ONZ wezwał Polskę do likwidacji IOP, a w jej miejsce wskazał rozwój rodzinnych form opieki nad małymi dziećmi do lat 3. Wezwanie to wynika wprost z nauki o więziach i przywiązaniu i znaczeniu opieki rodzinnej dla tak małych dzieci.

REGIONALNE PLACÓWKI OPIEKUŃCZO- TERAPEUTYCZNE (RPOT)

Komitet Praw Dziecka wezwał Polskę do tworzenia małych, najlepiej rodzinnych form opieki nad dziećmi ze specjalnymi potrzebami w miejsce dużych instytucjonalnych rozwiązań, jakimi są RPOT.

Komitet Praw Dziecka ONZ w 2019 po raz kolejny skierował pytanie do Polski o postępy deinstytucjonalizacji w ww. zakresie.

Statystyki dotyczące pieczy zastępczej

liczba dzieci			
	2017	2018	tendencja
łącznie w PZ	73 128	72 339	spadek
rodzinną pieczą zastępczą			
rodziny zastępcze spokrewnione	30 816	30 185	spadek
rodziny zastępcze niezawodowe	14 838	14 528	spadek
rodziny zastępcze zawodowe	6 355	6 572	wzrost
rodzinne domy dziecka	3 712	4 003	wzrost
łącznie w RPZ	55 721	55 288	spadek
instytucjonalną pieczą zastępczą			
placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego	1 669	1 614	spadek
placówki opiekuńczo-wychowawcze typu internwencyjnego	1 145	1 209	wzrost
placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego	13 779	13 427	spadek
placówki opiekuńczo-wychowawcze terapeutyczno-specjalistyczne	511	482	spadek
regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	247	270	wzrost
internwencyjne ośrodki preadopcyjne	56	49	spadek
łącznie w IPZ	17 407	17 051	spadek

Gdzie mogą przebywać dzieci powierzone przez sąd do pieczy zastępczej?

1. Placówki edukacji (dzieci w pieczy umieszczone w placówkach) np.:
 - młodzieżowe ośrodki wychowawcze (edukacja),
 - młodzieżowe ośrodki socjoterapii (edukacja),
 - specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze (edukacja),
2. Placówki zdrowia (dzieci umieszczone w pieczy, ale przebywające w ZOL-ach): zakłady opiekuńczo-lecznicze (zdrowie).
3. Placówki pomocy społecznej (dzieci, które były w pieczy, a są w DPS): domy pomocy społecznej (pomoc społeczna).

Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w Polsce

W latach 2016-2018 Koalicja na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej wraz z WISE Europa i Fundacją Przyjaciółka (obecnie Fundacja Polki Mogą Wszystko) zrealizowała projekt pt.

„Z instytucji do rodziny” – stworzenie i wdrożenie narzędzia badawczego służącego weryfikacji procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w powiatach

Narzędzie powstało na podstawie:

- analizy danych zastanych (statystyki);
- badania ilościowego we wszystkich powiatach (CAWI);
- badania jakościowego w 50 powiatach (wywiady grupowe i indywidualne).

Główne wnioski dotyczące deinstytucjonalizacji

Proces deinstytucjonalizacji

- to efekt wieloletnich działań władz samorządowych, wspólnot lokalnych oraz – przede wszystkim – rodziców zastępczych opiekujących się dziećmi często obciążonymi różnorodnymi fizycznymi i psychicznymi deficytami.
- zmiany zachodzą w większości polskich regionów (różna dynamika).
- rezultaty podejmowanych działań nie zależą jedynie od wkładanego wysiłku – liczy się również jego efektywność.
- dla poprawy efektywności pomocna jest informacja o tym, jakie działania, gdzie i z jakim skutkiem są podejmowane (narzędzie).

Główne wnioski dotyczące deinstytucjonalizacji

WYZWANIA

- W wielu miejscach **brak stałej i efektywnej współpracy przy realizacji zadań gminy i powiatu** na rzecz dziecka w pieczy zastępczej i jego rodziny biologicznej.
- Niewystarczający lub brak konsekwentnego i systematycznego wspólnego działania organów **samorządu i sądu rodzinnego**.
- Daje się zauważyć **korzyści z realizowania zadania wsparcia rodziny i pieczy zastępczej przez odrębny podmiot** (jednostkę samorządową lub organizację pozarządową).
- Lokalne formy promocji rodzicielstwa zastępczego są raczej standardowe i powtarzalne, ich efektywność nie jest badana.
- Brakuje stałej **wymiany dobrych praktyk** pomiędzy realizatorami zadań z obszaru wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.
- Obecnie funkcjonujący system usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej w niewystarczającym stopniu przygotowuje młodych ludzi do dorosłego życia.
- Proces przekształcania większych placówek w mniejsze lub ich wygaszania nie wszędzie przebiega prawidłowo, **jednak wiele powiatów znalazło interesujące rozwiązania warte naśladowania**.

Główne wnioski dotyczące deinstytucjonalizacji

1. Opracowanie **długofalowych strategii** oraz krajowych i regionalnych planów działania na rzecz deinstytucjonalizacji;
 - **brakuje krajowej strategii na rzecz de-I** chociażby tylko w obszarze pieczy zastępczej
 - badanie efektywności podejmowanych w przeszłości działań;
 - systematyczna i pogłębiona analiza systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w tym ewaluacja działań i analiza rezultatów;
 - uwzględnienie wizerunku rodzicielstwa zastępczego i działania na rzecz jego zmiany – profesjonalna kampania świadomościowa;
2. **Poprawa efektywności** działań w obszarze profilaktyki i ich kontynuacja także po ewentualnym powierzeniu dziecka do pieczy zastępczej.
 - wsparcie udzielana rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze

Główne wnioski dotyczące deinstytucjonalizacji

3. Warunki dla lepszej **współpracy wszystkich uczestników systemu** wsparcia dziecka i rodziny

- JST z poziomu gminy i powiatu oraz wszystkie podmioty zaangażowane we wsparcie i pieczę zastępczą

4. **Długofalowe planowanie wydatków** samorządów w oparciu o racjonalne przesłanki, w szczególności wsparcie rodziny i rozwój rodzinnej pieczy zastępczej zamiast inwestycji w formy instytucjonalne (np. tworzenie nowych placówek).

5. Organizacja zaplecza w postaci stałej i **dostępnej pomocy specjalistów** dla dzieci powierzonych do pieczy zastępczej (np. terapii) oraz szybkiej ścieżki diagnozy medycznej dla dzieci wymagających niezwłocznej pomocy.

Główne wnioski dotyczące deinstytucjonalizacji

6. Warunki prowadzenia rodzinnych form pieczy zastępczej – **polepszenie sytuacji zawodowej osób prowadzących formy rodzinne** (forma i wysokość wynagrodzenia, ścieżka rozwoju zawodowego, relacje prowadzący rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka – Organizator Rodzinnej Pieczy Zastępczej (ORPZ));
7. **Podnoszenie kwalifikacji wszystkich uczestników** systemu wsparcia dziecka i rodziny (pracownicy OPS, ORPZ, sądów).
8. **Usprawnienie systemu usamodzielnienia** z pieczy zastępczej, w szczególności dzieci niepełnosprawnych
 - rola opiekuna usamodzielnienia (profesjonalizacja);
 - system wsparcia mieszkaniowego (mieszkania chronione, wspomagane);
 - Przekształcenia zawodowych form rodzinnej pieczy zastępczej w formy wsparcia dorosłych niepełnosprawnych byłych wychowanków.

Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w Polsce

NARZĘDZIE

Dzięki zgromadzonym i odpowiednio przetworzonym danym użytkownicy narzędzia mogą dowiedzieć się między innymi następujących rzeczy:

- jakie są najważniejsze argumenty za deinstytucjonalizacją,
- jak wygląda kwestia deinstytucjonalizacji od strony kosztowej,
- które działania z obszaru deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej powinny być podjęte w pierwszej kolejności,
- jakie będą skutki różnych wariantów podejmowanych działań,
- jak zewnątrzni eksperci oceniają dotychczasowe efekty działań powiatu w obszarze deinstytucjonalizacji,
- które powiaty osiągnęły w poszczególnych dziedzinach rezultaty potencjalnie godne naśladowania.

Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w Polsce

- Jednym z celów było ustalenie czynników, które wpływają na tempo procesów deinstytucjonalizacji. W tym celu przeanalizowano ponad 60 różnych zmiennych pogrupowanych w różne kategorie;
- Związki między zmiennymi tła społeczno-ekonomicznego a **głównymi komponentami Indeksu, czyli jakością PZ i stopniem Del** – wpływ szeroko rozumianego kontekstu okazał się bardzo mały lub zerowy;
- Jedyną zmienną, która w zauważalnym stopniu wpływała na wartość wyżej wspomnianych wskaźników, była „**intensywność pieczy zastępczej**”. I w tym przypadku bardzo daleko jednak od determinizmu.

Deinstytucjonalizacja w Polsce

O sukcesie procesu deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej **decyduje trudno mierzalna świadomość decydentów kierujących polityką społeczną na poziomie samorządów** na temat tego, czym jest deinstytucjonalizacja i co przemawia na jej korzyść oraz wytrwałość w realizacji przyjętej wizji.

Co by Cię skłoniło żeby zostać rodzicem zastępczym?

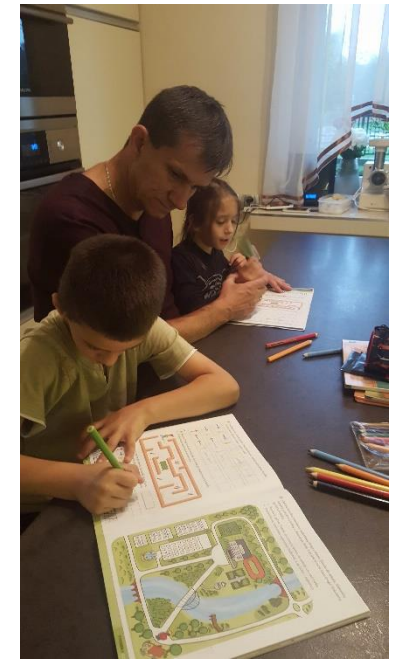
Bariery w rozwoju rodzinnych form opieki zastępczej okiem rodziców zastępczych

Stereotypy dotyczące rodzinnych form opieki zastępczej

Rola rodziców zastępczych

Jak można wspierać rozwój rodzinnych form opieki zastępczej?

Zmiana wizerunku rodziców
(dobra kampania)

Postrzeganie rodziny zastępczej jako całości,
również z dziećmi biologicznymi rodziców
zastępczych

Zwiększenie stabilności zatrudnienia

Sieciowanie rodzin zastępczych,
inicjowanie wzajemnych kontaktów i
wsparcia, przeciwdziałanie wypaleniu
zawodowemu

Poprawienie systemu podejmowania
decyzji w sprawie dzieci i kontaktów z
rodzicami biologicznymi

Stworzenie ścieżki rozwoju
zawodowego

Poprawienie sieci pomocy
specjalistycznej

Ścisła współpraca wszystkich
uczestników systemu

DEINSTYTUCJONALIZACJA - DOBRE PRAKTYKI – FRANCJA

Przekształcenie placówek opiekuńczo-wychowawczych wykorzystując zatrudnioną w nich kadre:

- Diagnoza potrzeb w zakresie wsparcia dziecka w danym środowisku lokalnym;
- Uzupelnienie lub podniesienie kwalifikacji przez specjalistów zatrudnionych dotychczas w placówkach – pedagogów, psychologów, pracowników socjalnych - w oparciu o diagnozę potrzeb środowiska lokalnego – planowany proces;
- Przekształcenie placówek opieki całodobowej w centra wspierania rodzin z dziećmi, w tym rodzin zastępczych i adopcyjnych.

DEINSTYTUCJONALIZACJA – DOBRE PRAKTYKI – POLSKA

MIASTO GDYNIA

- Wieloletni plan rozwoju pieczy zastępczej;
- Stawianie na rodzinną pieczę zastępczą, profesjonalizacja rodzinnych form pieczy zastępczej, wieloaspektowe wsparcie rodziców zastępczych i prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej;
- Promocja rozwiązań i dobrych praktyk;

Obecne wyzwania:

- Diagnoza i planowanie wsparcia dla dzieci wymagających opieki psychiatrycznej, obecnie umieszczonych w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej;
- Plan przeniesienia dzieci wymagających opieki psychiatrycznej z instytucji do rodzinnych form opieki zastępczej.

Dziękujemy za uwagę

Beata Kulig beata.kulig@koalicja.org

Edyta Wojtasińska wojtasinska.edyta@gmail.com